

Wiesław BLASCHKE

Zakład Ekonomiki i Badań Rynku Paliwowo-Energetycznego, Instytut GSMiE – PAN, tel.: (012) 632-27-48

Problem stanowienia cen węgla kamiennego w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej w świetle przepisów Rozporządzenia Rady (UE)

Słowa kluczowe

Węgiel kamienny – ceny węgla – regulacje UE

Streszczenie

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej górnictwo węgla kamiennego obowiązywać zaczął przepisy Rozporządzenia Rady nr 1407/2002. Dotyczyć one będą kopalń, które (po przystąpieniu do UE) okażą się nierentownymi. W przypadku, gdy władze państwowe uznają, że kopalnie te mają nadal funkcjonować niezbędne będą wnioski o zgodę na udzielenie stosownej pomocy. Szereg informacji przekazywanych Komisji jest obecnie w Polsce przygotowywana w sposób niezgodny ze standardami unijnymi. Dotyczy to także sposobu ustalania cen węgla. W artykule omówiono konieczne działania, aby krajową sprawozdawczość w zakresie cen węgla dostosować do wymogów UE.

1. Wprowadzenie

Polska stanie się, jeżeli wyniki referendum będą akceptować politykę Rządu, członkiem Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 roku. Z dniem tym w naszym kraju obowiązywać będą wszystkie zasady (poza odstępstwami wynegocjowanymi w tzw. okresach przejściowych) funkcjonowania państwa ustalone w unijnych przepisach. Dotyczyć to będzie także górnictwa węgla kamiennego.

Górnictwo węgla kamiennego od początku transformacji przystosowuje się do zasad funkcjonowania wspólnego rynku. Główny nacisk w dotychczasowych programach restrukturyzacyjnych położony był na obniżenie kosztów pozyskania węgla. Wysokość tych kosztów będzie bowiem kryterium utrzymania się poszczególnych jednostek produkcyjnych na wspólnotowym rynku po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej. W państwach UE, tak jak i w każdym innym państwie, gdzie realizowane są zasady gospodarki rynkowej, nie mogą (w dłuższym horyzoncie czasowym) funkcjonować deficytowe przedsiębiorstwa. Deficytowe przedsiębiorstwo to takie, w którym suma kosztów poniesionych na wytworzenie produktów jest niższa niż wpływy z ich sprzedaży. Jeżeli tendencje te są trwałe to przedsiębiorstwo to musi upaść (zbankrutować). W gospodarce rynkowej jest to oczywiste. Przedsiębiorstwa tworzone są po to, aby zainwestowane środki finansowe przynosiły zysk. Inaczej nie ma sensu angażo-

wania kapitału. Dotyczy to także jednostek produkcyjnych przemysłu górnictwa węgla kamiennego.

W przypadku górnictwa węgla kamiennego należy zauważyć, że rentowne przed laty kopalnie stały się, najczęściej na skutek konkurencji międzynarodowego rynku węglowego, jednostkami nierentownymi. W krajach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali zjawisko to zaczęło narastać już na początku lat sześćdziesiątych. Z tego też względu, mając na celu ochronę miejsc pracy i zapobiegnięcie negatywnym skutkom społecznym i regionalnym, państwa Wspólnoty podjęły decyzję o ustanowieniu przepisów pomocowych dla górnictwa węgla kamiennego. Pierwsze powstały już w 1965 roku i były one przedłużane kolejnymi Decyzjami EWWiS. Ostatnie przepisy, tzw. Rozporządzenie Rady nr 1407/2002, obowiązują od 23 lipca 2002 roku [Decyzja Komisji nr 3632/ECSC/1993 ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, No. L. 329/12, 30.12.1993; Rozporządzenie Rady (UE) nr 1407/2002 dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, L. 205, 2.08.2002].

Przepisy pomocowe pozwoliły na przeprowadzenie restrukturyzacji, modernizacji i racjonalizacji sektora węglowego w UE. Istotą kolejnych Decyzji było zawsze zwiększenie konkurencji kopalń Wspólnoty na rynku wewnętrznym z węglem importowanym. Pomoc udzielana była kopalniom, które według programów restrukturyzacyjnych miały szansę stać się rentownymi w świetle cen węgla na rynku międzynarodowym. Kopalnie, które nie miały szans stać się rentownymi, otrzymywały pomoc finansową na pokrycie kosztów ich likwidacji. Niestety (dla górnictwa krajów unijnych) konkurencja cenowa importowanego na obszar Wspólnoty węgla z krajów trzecich była coraz większa co zmuszało kraje unijne do zamykania kolejnych kopalń.

Analizując sytuację polskich kopalń węgla kamiennego przytaczano często argumenty o konieczności ich dotowania, opierając się na praktyce pomocy państwa dla przemysłu węglowego w krajach unijnych. Zapominano jednak, lub niezapoznawano się szczegółowo z zasadami takiej pomocy, że dotacje we Wspólnocie mogą funkcjonować tylko do czasu uzyskania rentowności lub do czasu zamknięcia kopalni. Terminy uzyskania rentowności lub terminy zamknięcia kopalni ustalone były we wnioskach o zgodę na taką pomoc. Wnioski o zgodę na udzielanie pomocy składane były tylko na jeden rok, a przedłużenie dotacji zależało od skutków działań restrukturyzacyjnych. Przy braku efektów kopalnię przesuwno do grupy kopalń przeznaczonych do likwidacji. Uzyskiwano zresztą zgodę na pomoc finansową niezbędną na pokrycie kosztów likwidacji, ograniczano działalność (w tym także wydobywczą) aż do dnia ostatecznej likwidacji. Decyzje w tej sprawie nie podejmowały poszczególne państwa członkowskie, lecz zgodę na pomoc udzielała Komisja (UE) w Brukseli po analizie wniosków składanych zresztą przez te państwa. Środki finansowe przeznaczone na pomoc nie pochodziły ze wspólnej kasy. Musiały być one pokrywane przez państwa wnioskujące o zgodę na świadczenie pomocy. Zgodnie z przepisami unijnymi środki pomocowe każdego państwa traktowane są jako pomoc Wspólnoty. Stąd wymagana jest zgoda Komisji (UE).

Przemysł węglowy w krajach Unii Europejskiej otrzymał ogromne środki finansowe. Wyniosły one łącznie w latach 1995-2001 około 52 mld ECU/EURO. Mimo tych środków, wydatkowanych z budżetów państw węglowych, przeważająca większość kopalń unijnych (poza niektórymi w W. Brytanii) nie była w stanie sprostać konkurencji importowanemu węglowi. Wydawało się więc, że górnictwo węgla w Unii ulegnie prawie całkowitej likwidacji.

Analizując sytuację międzynarodową, zwłaszcza polityczną mogącą doprowadzić do zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty zmieniono politykę Unii w sprawie gór-

nictwa węgla kamiennego. Zdecydowano, że Unia Europejska musi mieć dostęp do zasobów własnego węgla kamiennego. Stąd też w ostatnim Rozporządzeniu Rady zobowiązano kraje członkowskie do wskazania kopalń, które zabezpieczyć mają tę dostępność. Wstępny plan zachowania dostępu do zasobów węgla kraje członkowskie przekazać miały Komisji do końca 2002 roku. Wskazane miały być konkretne jednostki produkcyjne. Jednostka produkcyjna wg Decyzji Komisji (17.10.2002 r.) oznacza podziemne (lub odkrywkowe) wyrobiska węglowe oraz związaną z nimi infrastrukturę, która jest w stanie produkować węgiel surowy niezależnie od wszystkich innych jednostek produkcyjnych, działając jednocześnie zgodnie z ustawodawstwem państw członkowskich o bezpieczeństwie i zdrowiu w przemysłach wydobywczych. Sformułowanie to jest niezwykle ważne, gdyż „koszt produkcji” i „bieżące straty produkcyjne” będą obliczane dla każdej jednostki produkcyjnej. Należy dodać, że wg Rozporządzenia Rady nierentowne kopalnie niezaliczone do jednostek produkcyjnych zabezpieczających dostęp do zasobów będą podlegały likwidacji zgodnie z planami przekazywanymi Komisji przez państwa członkowskie.

Przepisy Rozporządzenia Rady dotyczą tylko tych kopalń, które ze względu na nierentowność będą podlegały likwidacji lub też uzyskają status kopalń zabezpieczających dostęp do zasobów węgla zgodnie z unijnymi planami bezpieczeństwa energetycznego.

Kopalnie rentowne, tzn. te w których koszt pozyskania węgla będzie niższy niż ceny uzyskiwane z jego sprzedaży, nie podlegają przepisom Rozporządzenia Rady i funkcjonować będą tak jak każde inne przedsiębiorstwo produkcyjne.

Informacje powyższe pokazują, że warunkiem utrzymania się kopalń na wspólnotowym rynku węglowym, będą relacje pomiędzy kosztami pozyskania węgla a cenami uzyskiwanymi z jego sprzedaży względnie decyzje polityczne państw węglowych (dotujących własne kopalnie) po zaakceptowaniu ich przez Komisję (UE).

Istotnym problemem będzie także sposób stanowienia cen węgla kamiennego w krajach Unii Europejskiej. Ceny węgla kamiennego, zgodnie z Rozporządzeniem Rady (2002) a także Decyzjami Komisji (1993), podlegają specyficznemu sposobowi ich kształtowania. W niniejszym artykule przedstawiono problem stanowienia cen węgla kamiennego na rynku Unii Europejskiej a także konsekwencje jakie z tego wynikają dla polskiego górnictwa węgla kamiennego.

2. Zasady kształtowania cen węgla kamiennego w krajach Wspólnoty

W gospodarce rynkowej ceny węgla kamiennego, podobnie zresztą jak i innych produktów, regulowane są zgodnie z zasadami popytu i podaży. Tu trzeba jednak przypomnieć, że ustalone w rynkowy sposób ceny węgla nie mogą być niższe niż koszt jego pozyskania plus pewien zysk. Jeżeli będą niższe to producent węgla musi zbankrutować lub starać się o uzyskanie pomocy państwa (jeżeli państwo będzie zainteresowane, z pewnych istotnych względów, udzielaniem takiej pomocy).

W krajach Unii Europejskiej ustalanie cen węgla przez kopalnie, które otrzymują pomoc państwa, odbywa się według innych zasad. Producent węgla nie może przyjąć w umowie kupna/sprzedaży ceny węgla wynegocjowanej poniżej poziomu cen węgla o ekwiwalentnej jakości importowanego na obszar Wspólnoty. Najniższy poziom cen ustalany jest na podstawie informacji publikowanych kwartalnie w Komunikatach Komisji Europejskiej.

Sposób ustalania najniższego poziomu cen wynika z Decyzji Komisji.

W Decyzji 3632/93/ECSC [Decyzja Komisji nr 3632/ECSC/1993 ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, No. L. 329/12, 30.12.1993] zawarto zapisy:

- Wspólnota winna promować rozwój handlu międzynarodowego,
- w celu wykonania tego zadania, Wspólnota powinna zapewnić ustanowienie, utrzymanie i przestrzeganie normalnych warunków konkurencji,
- w świetle wymienionych warunków, pomoc państwa nie powinna dyskryminować ani wpłynąć negatywnie na konkurencję pomiędzy producentami węgla, nabywcami lub konsumentami Wspólnoty,
- pomoc dla przemysłu węglowego może być uważana za zgodną z odpowiednim działaniem wspólnego rynku, jeżeli przyczynia się do ... przyszłego postępu w kierunku opłacalności ekonomicznej w celu zmniejszenia pomocy, w świetle cen węgla na rynkach międzynarodowych,
- pomoc operacyjna, w celu pokrycia różnicy pomiędzy kosztami produkcji i ceną sprzedaży dowolnie ustaloną pomiędzy stronami zawierającymi umowę w świetle warunków dominujących na rynku światowym, może być uważana za zgodną ze wspólnym rynkiem jeżeli spełnione są następujące warunki: ... wysokość pomocy operacyjnej na tonę nie może spowodować, że ceny dostaw węgla Wspólnoty będą niższe od cen węgla tej samej jakości z krajów trzecich ...

W Rozporządzeniu Rady 1407/2002 [Rozporządzenie Rady (UE) nr 1407/2002 dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, L. 205, 2.08.2002] zamieszczono zapisy:

- w osiąganiu swojego celu Wspólnota musi zapewnić ustanowienie, utrzymanie i przestrzeganie normalnych warunków konkurencji W konsekwencji ceny i ilości węgla muszą być swobodnie uzgadniane pomiędzy stronami zawierającymi kontrakty w świetle przeważających warunków na rynku światowym,
- pod pojęciem „straty na bieżącej produkcji” rozumie się dodatnią różnicę pomiędzy kosztem produkcji węgla a ceną węgla dostarczonego, dobrowolnie uzgodnioną pomiędzy umawiającymi się stronami, w świetle warunków przeważających na rynku światowym,
- wielkość pomocy operacyjnej na tonę ekwiwalentu węgla nie może spowodować sytuacji, by ceny węgla producentów Wspólnoty były niższe od cen węgla o podobnej jakości pochodzącego z krajów trzecich,
- pomoc na wstępne inwestycje dotyczące utrzymania dostępu do zasobów ma ... umożliwić jednostce produkcyjnej stać się konkurencyjną w stosunku do cen za węgiel o podobnej jakości z krajów trzecich.

Przypomniane powyżej zapisy dokumentów unijnych regulujących pomoc państwa dla przemysłu węglowego ustalają zasady stanowienia cen węgla przez jednostki produkcyjne Wspólnoty. W praktyce przedsiębiorstwa węglowe, chcąc uzyskać pomoc, muszą uzgadniać ceny na poziomie kosztów importu ekwiwalentnego jakościowo węgla. Kopalnie Unii mogłyby sprzedawać węgiel drożej niż obliczona cena importowa. Ale wówczas otrzymana pomoc operacyjna będzie mniejsza a równocześnie węgiel (ze względu na wyższe ceny) nie będzie konkurencyjny w stosunku do węgla importowanego. Tak więc w dobrze pojętym interesie własnym jednostki produkcyjne uzgadniać będą ceny na poziomie cen importowych. Uzgadnianie w umowach kupna/sprzedaży cen niższych od cen importowanego węgla nie będzie

możliwe ze względu na zapisy Rozporządzenia Rady (uprzednio Decyzja Komisji) a ustalanie cen wyższych nie będzie leżało w interesie zarówno producentów jak i użytkowników węgla.

3. Dotychczasowe stanowienie cen węgla w Polsce

Dotychczasowa praktyka stanowienia cen węgla w Polsce oparta jest na wprowadzanych do umów kupna sprzedaży dwóch elementów cenotwórstwa węgla tzn. poziomu i struktury cen [Błaszke 2000].

- 1) Poziom cen węgla uzgadniany jest w negocjacjach pomiędzy stronami (producent – użytkownik), przy czym przyjęto, że dotyczy to węgla porównywalnego, za który uważany jest tzw. węgiel o parametrach normatywnych (wartość opałowa – 21 MJ, zawartość popiołu – 22%, zawartość siarki – 0,8%, parametry podawane w stanie roboczym). W uzgodnieniach podaje się, że cena węgla normatywnego wynosi np. 152 zł/t (2002 rok). Teoretycznie każda umowa kupna/sprzedaży może zawierać zapisy o różnym poziomie cen węgla normatywnego. W praktyce Właściciel (a jest jeden właściciel wszystkich spółek węglowych) powinien akceptować jednakowy poziom cen węgla normatywnego, aby nie dopuścić do praktyk dumpingowych pomiędzy własnymi przedsiębiorstwami. Poziom cen węgla w Polsce jest uzgadniany poniżej kosztów jego pozyskania a więc w rzeczywistości negocjacje cenowe, przy dotychczas uzgodnionych poziomach cen, doprowadzają do generowania strat w górnictwie. Odbywa się to z pełną świadomością negatywnych skutków co próbuje się tłumaczyć, w błędny zresztą sposób, działaniem praw rynkowych i nadpodażą węgla. Praktyki te są niezrozumiałe zwłaszcza, że poziom cen węgla importowanego (poza przypadkami cen dumpingowych) jest znacznie wyższy niż poziom wynegocjowanych cen krajowych. Ceny węgla importowanego (hipotetycznie) z rynku międzynarodowego, oparte na cenach oferowanych przez głównych producentów oraz szacowanych kosztach transportu, przeladunku, opłat, marż i.t.p., monitorowane były w latach 1997 – 2002 przez Zakład Ekonomiki i Badań Rynku Paliwowo-Energetycznego Instytutu GSMiE PAN w Krakowie i przekazywane wszystkim zainteresowanym (w tym także Ministerstwu Gospodarki) za pośrednictwem PARG – WK S.A. [Analiza cen i kosztów pozyskania węgla kamiennego w świetle poziomu parytetu importowego. Biuletyny kwartalne nr 1-24. IGSMiE PAN – PARG WK S.A. 1997 – 2002]. Wykonane były także, prognozy cen węgla importowanego [Lorenz 2000; Ozga-Błaszke 2001], a nazywane parytetem importowym, na kolejne lata. Informacje te mogły być pomocne dla stron negocjujących poziom cen krajowych. Pokazywały bowiem granicę, do której mogą rosnąć ceny krajowe aby nie narażać producentów na konkurencję z węglem importowanym na obszar naszego kraju. Poziom cen opisywany parytetem importowym (rzeczywistym i prognozowanym) wahał się w kolejnych latach i kwartałach, a zależało to głównie od poziomu cen na rynku międzynarodowym i od kosztów frachtów morskich. Interesującym faktem jest to, że kolejne programy naprawcze krajowego górnictwa węgla kamiennego zakładały dojście krajowych cen do cen parytetu importowego. Uważano nawet (zapisy programowe), że tylko w przypadku osiągnięcia cen parytetu importowego może doprowadzić (poza planowaną obniżką kosztów pozyskania węgla) do rentowności spółek węglowych. Rzeczywiście szacunki niezyskanych wpływów na sprzedaży węgla w kraju (różnica między ceną rzeczywistą a ceną parytetową przemnożona przez sprzedaż krajową) pokazują, że górnictwo straciło, w latach transformacji, kwotę stanowiącą prawie równowartość swego zadłużenia podstawowego. Można,

prawie z pewnością, uznać że niewłaściwa (zdaniem autora błędna) polityka stanowienia cen jest przyczyną niepowodzenia programów naprawczych górnictwa węgla kamiennego. W najbliższym czasie polityka ta powinna być zmieniona, jeżeli katastrofa górnictwa nie ma się zakończyć bankructwem jednostek produkcyjnych.

- 2) Struktura cen węgla opisująca relacje pomiędzy parametrami jakościowymi a cenami oparta jest na, uzgodnionych do stosowania w takich przeliczeniach, formułach sprzedażnych. Formuły sprzedażne wprowadzone były w maju 1990 roku decyzją Ministra Finansów, a opracowane były w Instytucie GSMiE PAN [Blaşchke W. i inni 1991]. Stosowane, początkowo obligatoryjnie – na ich podstawie budowano cenniki węgla kamiennego, formuły formalnie przestały być obowiązkowymi od 30 lipca 2002 roku [Zarządzenie nr 44 Ministra Finansów z dnia 30 lipca 1992 roku]. W praktyce są one nadal stosowane, po pewnej modyfikacji, na podstawie odpowiednich zapisów w umowach kupna/sprzedaży. W formułach sprzedażnych węgla energetycznego przyjmuje się (od 1990 roku), że zmiana zawartości popiołu o 1% zmienia cenę o 1%, zmiana zawartości siarki o 0,1% zmienia cenę o 1%, zmiana wartości opałowej powoduje proporcjonalne zmniejszenie lub zwiększenie ceny w stosunku do ceny węgla wskaźnikowego, a gdy parametry jakościowe podawane są w stanie suchym to zmiana zawartości wilgoci o 1% (powyżej 8%) zmienia cenę także o 1%. Dla węgla koksowego w formułach z 1990 roku przyjmowano, że zmiana zawartości popiołu o 1% zmienia cenę o 2%, zmiana zawartości siarki o 0,1% zmienia cenę o 0,5%, zmiana części lotnych o 1% zmienia cenę o 1%, zmiana zawartości wilgoci o 1% (powyżej 8%) zmienia cenę o 1%, zmiany wartości opałowej nie powodują zmian cen. Formuły węgla koksowego były kilkakrotnie zmieniane (lub niestosowane) i powyższe relacje nie zawsze były uwzględniane. Formuły sprzedażne węgla kamiennego były opracowane wg wzorów stosowanych w ówczesnej EWG. W następnych latach przedstawiano liczne propozycje ich modyfikacji ale większość z nich nie znalazła praktycznego zastosowania [Blaşchke 1999, 2000]. Struktura cen węgla, opisana powyżej, nie była w zasadzie nigdy kwestionowana. W 2002 roku przeprowadzono w środowisku górnictwa dyskusję na temat formuł sprzedażnych węgla kamiennego. Uznano konieczność zmodyfikowania formuły węgla energetycznego gdyż spełniła ona swój cel tzn. w wyraźny sposób (rodzaj stymulatora ekonomicznego) poprawiła jakość węgla handlowego dostarczanego energetyce. Nowa formuła powinna, zdaniem środowiska górnictwa, preferować cenowo zakupy węgla o jakości pozwalającej ekonomicznie produkować czystą energię. Propozycja takiej formuły została opracowana [Lorenz i inni 2002] w IGSMiE PAN i jest obecnie promowana. Jej stosowanie będzie zależało od uzgodnień pomiędzy stronami zawierającym umowy kupna/sprzedaży węgla energetycznego. W końcowej fazie opracowań (w IGSMiE PAN) znajduje się koncepcja nowej formuły sprzedażnej węgla koksowego. Ma ona na celu uwzględnienie w systemie cen większej ilości parametrów jakościowych charakteryzujących właściwości koksotwórcze węgla a więc dokładniej oddających jego własności użytkowe.
- 3) Cenniki węglowe budowane są w oparciu o, uzgodnione pomiędzy zainteresowanymi stronami, formuły sprzedażne. Cenniki podają ceny węgla w tzw. klasach zbytu, które agregują w pewne przedziały cenotwórcze parametry jakościowe węgla [Wykaz cen – węgiel kamienny. SWW – 01. Ministerstwo Finansów. Kwiecień 1990]. Granice klas zbytu węgla energetycznego wyznaczane są najczęściej co 1 MJ/kg wartości opałowej, co 1% zawartości popiołu oraz co 0,2% zawartości siarki. Granice klas zbytu węgla koksowego wyznaczane są co 0,1% zawartości popiołu, co 0,5% zawartości wilgoci i co 0,1% zawartości

siarki. Ceny każdej klasy zbytu obliczane są wg formuły po przyjęciu do obliczeń granic klas zbytu dla gorszych wartości parametrów jakościowych. W ten sposób górnictwo węgla kamiennego daje dość znaczny bonus cenowy zwłaszcza użytkownikom węgla energetycznego. Ceny węgla określane wg klas zbytu są zawsze niższe niż ceny węgla wyliczone bezpośrednio z formuły sprzedażnej. Dla węgla koksowych obliczane są także cenniki choć ich stosowanie jest ostatnio dość rzadko. W wielu przypadkach dostaw uzgadnia się ceny umowne nie zawsze wynikające z formuły sprzedażnej. Ten sposób stanowienia cen jest także dopuszczalny jeżeli Właściciel wyraża na to zgodę.

4. Stanowienie cen węgla w Polsce po przystąpieniu do Unii

Analizując zasady uzgadniania cen węgla przez jednostki produkcyjne rozróżnić należy dwa przypadki:

1. stanowienie cen przez kopalnie rentowne (w UE, poza Wielką Brytanią, kopalnie takie nie występują), które nie starają się o żadną z form pomocowych,
2. stanowienie cen przez kopalnie nierentowne, które bez pomocy finansowej musiałyby zbankrutować.

Kopalnie rentowne, które dotychczas nie starały się o pomoc finansową na ochronę środowiska lub na badania i rozwój – co umożliwiła Decyzja 3632/1993, mogły prowadzić politykę stanowienia cen wg dowolnych negocjacji z użytkownikami. Warunkiem jednak było to, że ceny nie mogły być niższe niż koszty, gdyż niższe ceny wywołałyby konieczność starania się o pomoc operacyjną, a to skutkowałoby koniecznością ustalania cen zgodnie z w/w Decyzją.

Po przystąpieniu do UE polskie kopalnie, które są lub staną się rentowne będą mogły negocjować ceny zgodnie z podanymi powyżej zasadami. Tu trzeba pamiętać, że w kosztach pozyskania węgla uwzględnione muszą być wszystkie koszty (operacyjne, pozaoperacyjne i finansowe). Stosowane obecnie, jako kryterium rentowności, jednostkowe koszty sprzedanego węgla, jest błędne i nie oddaje w żadnej mierze rzeczywistej sytuacji każdej kopalni [Blauschke 2002]. Co więcej, operowanie danymi statystycznymi górnictwa węgla kamiennego opartymi na danych księgowości (w wielu przypadkach „kreatywnej”) nie pozwala wyciągnąć żadnych wiarygodnych wniosków co do rentowności poszczególnych kopalń. Analizy rentowności powinny być wykonane przez niezależne zespoły zgodnie z zasadami mikroekonomii.

Kopalnie nierentowne, które nie mogą utrzymać się na rynku bez pomocy finansowej, bo bez niej musiałyby zbankrutować, mają ograniczoną możliwość ustalania cen swego węgla. Co prawda oba dokumenty (Decyzja 3632/1993 i Rozporządzenie 1407/2002) stwierdzają (patrz rozdz. 2), że „cena sprzedaży jest dowolnie (swobodnie) ustalana pomiędzy stronami zawierającymi umowę (kontrakty)” ale zaraz dodaje się „w świetle warunków dominujących (przeważających) na rynku światowym (międzynarodowym)”. Uznając ponadto, że pomoc nie może spowodować by ceny węgla produkowanego we Wspólnocie byłyby niższe niż ceny importowe cytowane dokumenty ustaliły praktycznie poziom cen węgla. Będzie to poziom cen oparty na kosztach importu węgla z krajów trzecich na wspólny rynek. Krajowe kopalnie (nierentowne) nie będą mogły negocjować cen poniżej parytetu importowego. Interesujące jest to, że we wszystkich krajowych programach restrukturyzacyjnych zapisano, że ceny nie mogą być wyższe niż wynikające z parytetu importowego (ceny te nazywane są cenami maksymalnymi) a z zasad unijnych wynika, że ceny te nie mogą być niższe niż ceny parytetu importowego (ceny te nazywane będą wkrótce cenami minimalnymi).

Problem poziomu cen węgla krajowego będzie regulowany Rozporządzeniem Rady (UE) i będzie (dla kopalń nie starających się o pomoc) na poziomie cen węgla importowanego. W UE ceny te podają stosowne komunikaty dla węgla uznanego za standardowy. Istnieje więc potrzeba przeliczania cen węgla standardowego na ceny węgla rzeczywistego. W tym celu konieczne będzie opracowanie zasad takich przeliczeń. Najprościej dokonywanie przeliczeń mogłoby być oparte na formułach sprzedażnych. Pozwalają one, w prosty sposób, uzgadniać minimalny (wg zasad UE) poziom cen dla każdej partii sprzedawanego węgla handlowego.

Obliczenia cen minimalnych należałoby jednak prowadzić dwukrotnie. Po pierwsze można obliczać te ceny w oparciu o prognozowany parytet importowy i przyjmować je do bieżących rozliczeń kupna/sprzedaży. Niezbędne będą jednak rozliczenia wtórne oparte na rzeczywistych kosztach importu węgla na obszar Wspólnoty. Dane te podawane są z dużym opóźnieniem. Wynika to z faktu, że wszyscy importerzy węgla podawać muszą (Decyzja UE) ilości, jakość i ceny węgla sprowadzonego do przedsiębiorstw unijnych dopiero po każdym kolejnym kwartale, przy czym okres składania stosownych deklaracji wynosi 80 dni po zakończeniu kwartału. Tak więc informacje o rzeczywistych cenach importowych są opóźnione o około 6 miesięcy. Do rozliczeń środków pomocowych stosowane są rzeczywiste ceny importowe, a więc o cenach węgla decydować będą ostatecznie rozliczenia wtórne. Niesie to określone konsekwencje finansowe, gdyż zarówno użytkownik jak i producent węgla nie będą znali na bieżąco swej sytuacji ekonomicznej. Umowy kupna/sprzedaży węgla będą musiały być dostosowane do konieczności stosowania rozliczeń wstępnych a następnie rozliczeń wtórnych.

Do wymogów Unii Europejskiej dostosowane też będą musiały być formularze statystyczne [Decyzja Komisji ustanawiająca wspólne ramy przekazywania informacji potrzebnych do zastosowania Rozporządzenia Rady nr 1407/2002 o pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No C(2002) 3783 – 5.11.2002]. W Unii obowiązują przeliczenia (produkcji, wydajności, kosztów, amortyzacji, środków pomocowych, wycen zapasów, przychodów itp.) na tonę paliwa umownego (29.302.GJ/t). Przeliczenia te dotyczą także kopalń węgla koksowego. Krajowe formularze statystyczne oparte są na tonach węgla rzeczywistego co zresztą powoduje, że porównuje się (lub też sumuje) wielkości nieporównywalne. Wprowadzenie unijnych zasad spowoduje także konieczność podawania cen przeliczonych na tonę paliwa umownego. Inaczej nie będzie można określić przychodów, które też muszą być podawane na tonę paliwa umownego. Nowe unijne formularze opublikowane zostały dopiero w listopadzie 2002 roku. Przed przystąpieniem Polski do Unii należy więc przepracować krajowe formularze statystyczne. Inaczej nie będzie możliwości wykorzystania przepisów Rozporządzenia Rady dla starań o zgodę na pomoc dla nierentownych kopalń.

Brak jest jeszcze (w czasie pisania niniejszego artykułu) nowych formularzy dotyczących sprawozdań z obrotu węglem na rynku Wspólnoty. Będą one prawdopodobnie zbliżone do tych, jakie obowiązywały na podstawie Decyzji 341/1994 [Decyzja Komisji nr 341/94/ECSC realizująca Decyzję No 3632/93/ECSC ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No L. 49/1, 19.2.1994]. Formularze te podają szczegóły kontraktu na dostawę węgla produkowanego we Wspólnocie dla elektrowni we Wspólnocie oraz dla wielkich pieców produkcji koksu lub dla celów PCI dla przemysłu stalowego Wspólnoty.

Dostawy węgla energetycznego (formularz E) wyróżnia następujące parametry jakościowe: zawartość wilgoci całkowitej W_t^r , zawartość popiołu A^d , zawartość części lotnych V^{daf} , zawartość siarki całkowitej S_t^d , wartość opałowa Q i inne parametry, jeżeli są uzgodnione w kontrakcie.

Dostawy węgla koksowego (formularz M) wyróżnia następujące parametry jakościowe: zawartość wilgoci całkowitej W_t^t , zawartość popiołu A^d , zawartość części lotnych V^{daf} , zawartość siarki całkowitej S_t^d , właściwości koksotwórcze, inne parametry, jeżeli są uzgadniane w kontrakcie; dla węgla do PCI podaje się dodatkowo wartość opałową.

Jak łatwo z powyższego zauważyć parametry jakościowe węgla podawane są w stanie suchym (w Polsce podaje się je – dla węgla energetycznego – w stanie roboczym). Niezbędna więc będzie zmiana formularzy statystycznych, a być może celowym będzie stosowanie formuł sprzedażnych, w których parametry podawane będą w stanie suchym. Interesujące jest to, że dla węgla energetycznych podaje się zawartość części lotnych a dla węgla koksowych właściwości koksownicze. Niewykluczone jest też odpowiednie wprowadzenie tych parametrów do formuł sprzedażnych.

5. Podsumowanie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje, że górnictwo węgla kamiennego będzie musiało zmienić sposób stanowienia cen. Dotyczy to jednostek produkcyjnych, które zgodnie z unijnymi zasadami rachunku kosztów uznane zostaną za nierentowne. Poziom cen węgla oparty będzie o ceny parytetu importowego.

Struktura cen węgla energetycznego oparta będzie głównie o relacje pomiędzy wartością opałową węgla rzeczywistego a wartością opałową paliwa umownego.

Struktura cen węgla koksowego oparta będzie o relacje pomiędzy parametrami jakościowymi węgla rzeczywistego a parametrami węgla standardowego.

We wnioskach o zgodę na przyznanie pomocy wszystkie dane, w tym także ceny, będą przeliczane na tonę paliwa umownego.

Sprawozdawczość z obrotu węglem wymagać będzie podawania parametrów jakościowych w stanie suchym oraz podawanie zawartości wilgoci. Dodatkowo podawać się będzie zawartość części lotnych, a dla węgla koksowego także właściwości koksownicze.

Prawdopodobnie trzeba będzie przepracować formuły sprzedażne uwzględniając w nich podane powyżej zmiany. Rozważyć można wdrożenie, opracowanych już w IGSMiE PAN, formuł sprzedażnych dostosowanych do wymogów sprawozdawczości Unii Europejskiej.

Nie będzie możliwości stosowania cenników węglowych opartych, tak jak obecnie w kraju, na klasach zbytu, gdyż niemożliwe będzie obliczenie wielkości środków pomocowych.

Do czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej trzeba będzie: przygotować niezbędne formularze statystyczne, zmienić sposób podawania kosztów i cen, przygotować nowe wzory umów kupna/sprzedaży, dopracować sposób wyznaczania parytetu importowego, opracować instrukcje dla służb ekonomicznych kopalń i.t.d.

Polska przystąpić ma do Unii Europejskiej w maju 2004 roku. Z dniem tym powinny zacząć obowiązywać zasady cenotwórstwa obowiązujące we Wspólnocie. Dla przygotowania przedstawionych w artykule koniecznych zmian pozostało niewiele czasu. Pilnym więc staje się uruchomienie odpowiednich zespołów problemowych, aby nie pozostawić wszystkich prac na ostatnią chwilę.

6. Literatura

- [1] Decyzja Komisji nr 3632/ECSC/1993 ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, No. L. 329/12, 30.12.1993.
- [2] Rozporządzenie Rady (UE) nr 1407/2002 dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, L. 205, 2.08.2002.
- [3] Błaszke W.: System cen energetycznego węgla kamiennego. Studia, Rozprawy, Monografie nr 77. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków 2000.
- [4] Analiza cen i kosztów pozyskania węgla kamiennego w świetle poziomu parytetu importowego. Biuletyny kwartalne nr 1-24. IGSMiE PAN – PARG WK S.A. 1997 – 2002.
- [5] Lorenz U.: Parytet importowy węgla kamiennego energetycznego. Studia, Rozprawy, Monografie nr 82. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków 2000.
- [6] Ozga-Błaszke U.: Parytet importowy węgla koksowego. Studia, Rozprawy, Monografie nr 100. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków 2001.
- [7] Błaszke W., Mokrzycki E., Błaszke S.A., Grudziński Z., Karcz A., Błaszke Z., Jaworski A.: System cen na węgiel kamienny. Przegląd Górniczy nr 2. 1991.
- [8] Zarządzenie nr 44 Ministra Finansów z dnia 30 lipca 1992 roku.
- [9] Błaszke W.: Cenotwórstwo węgla kamiennego. Części 1 – 12. Wiadomości Górnicze. 1999 nr 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12; 2000 nr 1, 2, 4, 5, 7 – 8.
- [10] Lorenz. U., Błaszke W., Grudziński Z.: Propozycja nowej formuły sprzedażnej węgla energetycznego przeznaczonego dla energetyki zawodowej. Studia, Rozprawy, Monografie nr 112. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków 2002.
- [11] Wykaz cen – węgiel kamienny. SWW – 01. Ministerstwo Finansów. Kwiecień 1990.
- [12] Błaszke W.: Problematyka cen węgla kamiennego w polskim kompleksie paliwowo-energetycznym. Przegląd Górniczy nr 6. 2002.
- [13] Decyzja Komisji ustanawiająca wspólne ramy przekazywania informacji potrzebnych do zastosowania Rozporządzenia Rady nr 1407/2002 o pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No C(2002) 3783 – 5.11.2002.
- [14] Decyzja Komisji nr 341/94/ECSC realizująca Decyzję No 3632/93/ECSC ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No L. 49/1, 19.2.1994.

The problem of hard coal prices setting in Poland after the accession to the European Union in the light of the Eu Council Regulation

Abstract

After Poland's accession to the European Union, the Council Regulation No 1407/2002 will be valid for Polish coal mining industry. It will apply to the mines which (after the accession) will appear unprofitable. In case when government recognizes the need for further functioning of these mines, there will be necessary to prepare the applications for relevant state aid. At the present time in Poland, the range of information that has to be submitted to the Commission is prepared in the way incompatible with the EU standards. It refers also to the method of coal price setting. The paper presents the necessary activities to adjust domestic reporting system (in the field of coal pricing) to the EU requirements.